

POSTANOWIENIE

26 marca 2026 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Wesołowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 26 marca 2026 r. w Warszawie
zażalenia C. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
na wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 25 lutego 2025 r., VII AGa 738/20,
w sprawie z powództwa S. spółki akcyjnej w S.
przeciwko C. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
o zapłatę,

**oddala zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

M.L.

UZASADNIENIE

W związku z zażaleniem pozwanej C. sp. z o.o. w W. na wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 25 lutego 2025 r. uchylający wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 16 września 2019 r., znoszący postępowanie przed Sądem pierwszej instancji od 25 marca 2019 r. i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania, w którym skarżący zarzucili naruszenie prawa procesowego, tj.:

1. art. 379 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 47a §1 i 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 334 z późn. zm., dalej: „p.u.s.p.”) oraz art. 47b § 1 i 2 p.u.s.p. przez ich błędną

wykładnię, a w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie, polegające na uznaniu, że składem sądu orzekającego sprzecznym z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. jest skład sądu, który został wyłoniony sprzecznie z przepisami art. 47a §1 i 2 p.u.s.p. i art. 47b § 1 i 2 p.u.s.p., tj. sprzecznie z przepisami o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu, bez konieczności badania innych warunków w sprawie, a w konsekwencji stwierdził nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji od 25 marca 2019 r.;

2. art. 379 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 47a §1 i 2 i art. 47b § 1 i 2 p.u.s.p. i w zw. z art. 2 i art. 19 ust. 1 drugi akapit Traktatu o Unii Europejskiej w zw. z art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej przez ich błędną wykładnię, a w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że postępowanie toczące się przed Sądem pierwszej instancji od 25 marca 2019 r., toczyło się przed Sądem, który nie był sądem niezawisłym, bezstronnym i ustanowionym uprzednio na mocy ustawy, a zatem zachodziła nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji od 25 marca 2019 r.;
3. art. 379 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 47a § 1 i 2, art. 47b § 1 i 2 p.u.s.p. przez ich błędną wykładnię, a w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie, polegające na uznaniu, że art. 47a § 1 i 2, art. 47b § 1 i 2 p.u.s.p., stanowią przepisy postępowania cywilnego wskazujące szczegółowe kryterium kwalifikujące (implikujące) stwierdzenie nieważności postępowania w ramach normy ustanawianej przepisem art. 379 pkt 4 k.p.c., co doprowadziło do stwierdzenia, że w tej sprawie zachodziła nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji od 25 marca 2019 r.,

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Zażalenie jest bezzasadne.

Na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Postępowanie

wywołane wniesieniem takiego zażalenia aktualizuje po stronie Sądu Najwyższego uprawnienie do zbadania zasadności doboru przez sąd odwoławczy rodzaju zapadłego rozstrzygnięcia - bądź o charakterze reformatoryjnym, bądź o charakterze kasatoryjnym. W postępowaniu zażaleniowym nie podlega zatem ocenie prawidłowość merytorycznego rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji, lecz zachodzi weryfikacja błędów sądu odwoławczego, które w określonej sytuacji procesowej przyczyniły się uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania zamiast wydania orzeczenia reformatoryjnego (zob. postanowienia SN z 27 czerwca 2023 r., III CZ 165/23; z 20 lutego 2023 r., III CZ 486/22; z 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15; z 12 lutego 2014 r., IV CZ 120/13).

Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji służy zatem przeprowadzeniu kontroli wystąpienia ustawowych przesłanek uprawniających sąd odwoławczy do uchylenia zaskarżonego wyroku zamiast merytorycznego zakończenia sprawy. Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego jest ewentualny błąd sądu drugiej instancji przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej, powołanej przez ten sąd, podstawie orzeczenia kasatoryjnego (zob. np. postanowienia SN: z 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13; z 11 maja 2022 r., III CZ 161/22, i z 16 maja 2023 r., III CZ 124/23).

Zgodnie z art. 386 § 2 k.p.c., w razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

W przedstawionych okolicznościach faktycznych Sąd Apelacyjny prawidłowo zakwalifikował zaistniałą sytuację, jako prowadzącą do nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji z powodu skorzystania przez organy administracyjne w ramach samego wymiaru sprawiedliwości z nienależnych im uprawnień dyskrecyjnych, zagrażając prawidłowości skutku, do którego prowadzi (ponowny) przydział spraw sędziom, oraz że wynik takiego (ponownego) podziału nastąpił z rażącym naruszeniem przepisów o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu, tj. art. 47b § 1 p.u.s.p. w zw. z § 52c ust. 4

Regulaminu urzędowania sądów powszechnych z 2015 r. Sąd drugiej instancji szczegółowo uzasadnił przy tym swoje stanowisko.

Zauważyć wypada, że od 12 sierpnia 2017 r. do ustawy z dnia 27 lipca 2001 r., prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 52) wprowadzona została zasada niezmienności składu, wyrażona w art. 47b, zgodnie z którą zmiana składu sądu może nastąpić tylko w przypadku niemożności rozpoznania sprawy w dotychczasowym składzie albo długotrwałej przeszkody w rozpoznaniu sprawy w dotychczasowym składzie. Przepis art. 47a stosuje się odpowiednio (art. 47b § 1). Wyjątek od tej zasady został przewidziany w art. 47b § 2 p.u.s.p., który stanowi, że jeżeli konieczne jest podjęcie czynności w sprawie, w szczególności gdy wynika to z odrębnych przepisów lub przemawia za tym wzgląd na sprawność postępowania, a skład sądu, któremu została przydzielona sprawa, nie może jej podjąć, czynność ta jest podejmowana przez skład sądu wyznaczony zgodnie z planem zastępstw, a jeżeli czynność nie jest objęta planem zastępstw, przez skład sądu wyznaczony zgodnie z art. 47a, przy czym zgodnie z § 3 tego przepisu decyzje w sprawach, o których mowa w § 1 i 2, podejmuje prezes sądu albo upoważniony przez niego sędzia. O tym jak istotne znaczenie nadał ustawodawca zasadzie niezmienności składu, świadczy uregulowanie zawarte w § 4, § 5 i § 6 tego przepisu; ustanawiające zasadę niezmienności składu nawet w sytuacji delegowania sędziego do innego sądu lub przeniesienia do innego wydziału przy równoczesnym ustanowieniu procedury zwolnienia sędziego z obowiązku rozpoznania części lub wszystkich spraw na wniosek sędziego lub z urzędu przez kolegium sądu właściwe dla nowego miejsca służbowego, po zasięgnięciu opinii prezesów sądów właściwych oraz określające przesłanki uzasadniające takie zwolnienie.

W orzecznictwie podkreśla się, że na szczególną wagę wprowadzonej przez ustawodawcę zasady niezmienności składu wskazuje uzasadnienie projektu ustawy, z którego wynika, że „raz wylosowany skład sądu, niezależnie od tego czy jest jednoosobowy czy kilkuosobowy, nie powinien ulegać zmianie do zakończenia sprawy. Obecnie ta kwestia nie jest uregulowana i jest pozostawiona do decyzji prezesa sądu lub przewodniczącego wydziału. W konsekwencji w wielu sądach

nowemu sędziemu w wydziale przydziela się sprawy już rozpoczęte przez innych sędziów - ze szkodą dla sprawności postępowania. Zasada niezmienności składu przewiduje zakaz zmiany składu poza przypadkami określonymi w ustawie. Nawet zmiana miejsca służbowego nie będzie co do zasady zwalniała sędziego z obowiązku zakończenia spraw już rozpoczętych w poprzednim sądzie. Należy zaznaczyć, że projektowane rozwiązanie przewiduje wyjątki podyktowane względami organizacyjnymi oraz sprawnością postępowania” (uzasadnienie projektu ustawy - Sejm RP VIII kadencji, druk sejmowy nr 1491).

Ustawowo przewidziane wyjątki w tym zakresie dotyczą trwałej albo długotrwałej przeszkody w rozpoznaniu sprawy w dotychczasowym składzie (art. 47b § 1 p.u.s.p.) bądź przeszkody o charakterze nagłym (art. 47b § 2 p.u.s.p.), gdy konieczność podjęcia czynności w sprawie wynika z odrębnych przepisów (a więc choćby w przypadku tzw. spraw pilnych) lub przemawia za tym wzgląd na sprawność postępowania. W tym drugim przypadku, w myśl § 2 zdanie drugie, czynność ta jest podejmowana przez skład sądu wyznaczony zgodnie z planem zastępstw, a jeżeli czynność nie jest objęta planem zastępstw, przez skład sądu wyznaczony zgodnie z art. 47a, a decyzję w tej sprawie podejmuje prezes sądu albo upoważniony przez niego sędzia (§ 3).

Wprowadzenie losowego przydziału spraw miało z kolei za zadanie (w założeniu) ograniczenie możliwości wpływania na osobowy skład sądu rozpoznającego konkretną sprawę i ograniczenie wątpliwości wśród obywateli, co do obsady poszczególnych składów sędziowskich w sądach. W takiej sytuacji, aby losowe przydzielanie spraw poszczególnym składom mogło w praktyce spełnić założone cele, konieczne jest objęcie zasadą niezmienności składu już składu sądu wylosowanego do rozpoznania konkretnej sprawy, nawet jeżeli skład ten nie podjął jeszcze żadnych czynności w sprawie. Należy bowiem zauważyć, że protokół z losowania składu zamieszczany jest w aktach sprawy, a zatem strony mogą zweryfikować, czy skład sądu, który rozpoznaje sprawę różni się od składu wylosowanego pierwotnie do jej rozpoznania. Co więcej, w praktyce fikcją pozostanie losowy przydział spraw, jeżeli mimo wylosowania konkretnego składu do rozpoznania sprawy, możliwe będzie zastąpienie poszczególnych sędziów

wylosowanych na podstawie decyzji prezesa sądu albo przewodniczącego wydziału (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 5 grudnia 2019 r., III UZP 10/19).

Co do zasady przyjmowano w orzecznictwie oraz w doktrynie, że sposób dokonania przydziału sprawy nie mieści się w zakresie pojęciowym zgodności (lub braku zgodności) składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. Pogląd ten zasługiwał na aprobatę w sytuacji, w której przydział następował zarządzeniem przewodniczącego wydziału na podstawie alfabetycznej listy sędziów, ponieważ dokonanie przydziału miało w tej sytuacji znaczenie wyłącznie organizacyjne (tak wyrok SN z 28 sierpnia 2013 r., V CSK 363/12, OSNC-ZD 2014, Nr 4, poz. 64). Powyższa teza przestaje być jednak aktualna w obecnym stanie prawnym, gdy prawodawca w art. 47a p.u.s.p. wskazał, że zasadą jest losowość składu i zasada ta ma być jedną z gwarancji bezstronności sądu (P. Rygiel, Losowy przydział spraw cywilnych w sądzie drugiej instancji, PS 2019, Nr 2, s. 42). Należy się zatem zgodzić z poglądem zakładającym, że naruszenie zasad przydziału spraw sędziom nie ma obecnie jedynie charakter naruszenia organizacyjnego, lecz powoduje złamanie jednej z gwarancji bezstronności sądu.

Z art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, jak i art. 45 Konstytucji RP, wywieść można wymaganie, by przy kształtowaniu przydziału spraw poszczególnym sędziom prawo ustalało reguły tego przydziału, przy założeniu możliwości weryfikacji przyczyn przydziału, ze względu na konieczność zagwarantowania, by przydzielenie konkretnej sprawy nie podlegało zewnętrznej manipulacji oraz by możliwe było stwierdzenie, czy sąd w danej sprawie spełnia wymogi sądu właściwego tj. niezależnego i bezstronnego a równocześnie, by rozpoznanie sprawy nastąpiło bez nieuzasadnionej zwłoki. Z art. 45 Konstytucji RP wynika przy tym prawo do sądu właściwego, tj. takiego, który jest nie tylko – w myśl przepisów ustaw - właściwy do rozpatrzenia sprawy ze względu na uregulowania dotyczącego jego właściwości rzeczowej, miejscowej i funkcjonalnej, ale także orzeka we właściwym składzie i w zgodzie ze swoją kompetencją. Obywatel nie może być przy tym, w ocenie Sądu Najwyższego, pozbawiony tego prawa z uwagi na zasadę szybkości postępowania, chyba, że zachodzą szczególne okoliczności, które uzasadniałyby takie odstępstwo.

Nieważność postępowania zachodzi w każdym wypadku, gdy skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa, jak również, gdy w wydaniu wyroku wzięła udział osoba nieuprawniona (por. uchwała Sądu Najwyższego z 18 grudnia 1968 r., III CZP 119/68, OSPIKA 1970/1, poz. 4).

Wynikająca z art. 47b ust. 1 p.u.s.p. zasada niezmienności składu sądu ma charakter ustrojowy, a więc nadrzędny. Jest ona wyrazem konstytucyjnej zasady prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, bezstronny i niezawisły sąd. Niezmiennność składu sądu, z zastrzeżeniem ust. 2 art. 47b p.u.s.p., jest gwarantem sprawiedliwego, właściwego, bezstronnego i niezawisłego sądu. Analogicznie art. 47b ust. 1 p.u.s.p. odnosić należy do art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, który stanowi o prawie do sprawiedliwego rozpatrzenia jego sprawy przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą, przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym. Nie można więc uznać, że zmiana ta nie ma znaczenia procesowego, bowiem pozbawiłoby to sensu wprowadzenie tej regulacji i oznaczałoby, że ustawodawca wprowadził przepisy, które praktycznie nie mają zastosowania a mają znaczenie wyłącznie deklaratywne i w praktyce jednak nie mają żadnej mocy wiążącej.

W konsekwencji należy przyjąć, że naruszenie zasady niezmienności składu określonej w art. 47b § 1 i 2 p.u.s.p. prowadzi w okolicznościach tej sprawy do orzekania w składzie sądu niezgodnym z przepisami prawa, a tym samym do nieważności postępowania, o której mowa w art. 379 pkt 4 k.p.c. Nie ma przy tym znaczenia, że przepisy prawa, z którymi skład sądu jest sprzeczny, nie są przepisami prawa procesowego, a ustrojowego, bowiem art. 379 pkt 4 k.p.c. nie zawiera takiego wymogu czy też obostrzenia, istotne jest jedynie, że skład sądu narusza obowiązujące przepisy prawa. W tej sytuacji również orzekanie w składzie, w którym zasiada sędzia - zastępca wyznaczony z naruszeniem art. 47b ust. 1 i 2 p.u.s.p. prowadzi do nieważności postępowania (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 5 grudnia 2019 r., III UZP 10/19).

Dokonanie więc - bez przyczyny - zmiany sędziego wylosowanego do składu orzekającego stanowi przyczynę nieważności postępowania (uchwała SN z 16 lutego 2021 r., III CZP 9/20, OSNC-ZD 2022, Nr 1, poz. 9).

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy oddalił zażalenie pozwanego jako pozbawione uzasadnionych podstaw i pozostawił rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie (art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 i art. 108 § 1 zd. 1 w zw. z art. 391 § 1, art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c.).

M.L.

[a.ł]

Krzysztof Wesółowski